

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 g. 12. za pol leta 1 g. 6 d. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino pa oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 4. V Ljubljani, 15. februarja 1881. Tečaj XXI.

Názorni nauk v drugem razredu ljudske šole.

2. Vaja.

Človeška hrana.

Česa je človeku najbolj treba, da živi? Kaj je hrana? (Ponavljjanje iz 1. vaje.) Kaj jemó vsak dan? Kaj je kruh? Iz česa je kruh? Ali se iz moke mési samo kruh? Naštejte mi vse óne jedi, ki so iz moke! To so tedaj močnate jedi. Zakaj jim pravimo močnate jedi? Povéči nam vse to še jedenkrat ti, Francé!

Pod besedo kruh umejemo navadno vso človeško hrano. Tako pravimo večkrat: „Ta človek si služi svoj vsakdanji kruh.“ Ali si pa res ta človek samo kruha služi? ali znabiti samo kruh jé? Vidite, otroci, tukaj umejemo pod besedo „kruh“ vse, česar je človeku v življenje treba (še celó obleko in stanovanje). Razven močnatih jedi vživamo tudi meso. Jedi, ki so od mesa, imenujemo mrsne ali mėsne jedi. Naštejte mi mėsne jedi! Katere čveteronóge domače živali nam dajejo mesó? Od katerih domačih ptic jemó mesó? A tudi meso od nekaterih gozdnih živali nam je v živež ali hrano. Tako mesó imenujemo „divjačino“. Povédi mi nekoliko taci gozdnih živali, Andrejče! Tudi od nekaterih ptičev, ki živé na prostem, uživamo mesó. (Prepelica, brinjevka, golobi, itd.). A ne samo to; tudi živali, ki živé v vodi, so nam v živež ali hrano. Naštej mi jih nekoliko ti, Prokop! Kdo je že izmed vas jedel žabe? ribe? rake?

Najtečnejše in najzdravejše je meso od govédi. Govédo imenujemo: vola, kravo in tele. Meso od vola in krave se imenuje goveje meso ali govedína; meso od teleta: teletnina. — Kadar sedemo k mizi,

kaj jemó najprej? Juho. — Kakšne barve je goveja juha? Rumenkaste. — Kakšna je še juha? Mastna. — Od česa se navadno kuha juha? Od govejega mesa. — Kaj se nalije v lonec na meso? Voda. — Kakšna postane ta voda? Mastna. — Odkod je ta mast? Od mesa. — Od česa se še pripravlja juha? Od mleka, krompirja, fižola. — Kako imenujemo tako juho? Postno. — Kdaj pravimo, da je juha čista? Kadar ni v njej nič zakuhanega. — Kdo uživa tako juho? Bolniki. — Kaj zakuhajo mati v juho? Rezance (nudeljne), krpice, riž, krompir itd. — Kaj pride za juho na mizo? Govejo meso. — Kakšno meso še kuhamo? Teletnino, svinino, kuretino itd.

A ne uživamo samo kuhanega mesá, nego tudi pečenega. Pečeno meso se imenuje pečenka. Od katerih živali jemo pečeno mesó? Od kuretine, gosi, purana, golobov itd.

Imamo tedaj močnate in mesne jedila. A razven teh imamo še druge jedi, ki niso niti od moke niti od mesá. Naštejte mi nekoliko tacih! Korun (krompir), grah, lečo, solata, repa, sir, ovočje (sadje) itd.

Tukaj se pové, kar je najvažnejšega o zelenjavi, sočivji, pripravljanji sira itd. Povsod, kjer se ponuja priložnost, naj učitelj tudi nekoliko kratkih nauk in pravnih opominov vplete v dotično obravnavo. N. pr. kdo vam daje hrano ali živež? A kdo jo daje vašim starišem? Vidite otroci, vaši stariši morajo delati, večkrat prav težko delati, da vam zaslužijo vsakdanjega kruha. Zdaj se vam je pač treba pridno učiti; kadar odrastete, tudi vi si bodele morali kruha sami služiti. Prigovor pravi: „Kdor ne dela, naj ne jé“; t. j. kdor postopa in noče delati, tak človek naj trpi glad. A ves blagoslov pride le od zgoraj, od ljubega Bogá, ki je v nebesih. K njemu je treba moliti in ga prositi, ako hočemo, da nam ne izmanjka potrebne hrane. A tudi svojim starišem se morete zahvaliti, kadar vam dadó kruha ali kaj drugega, česar vam je v življenje treba. Poljubite jim roko in recite: lepa hvala! Bog vam vrni! itd.

Pravila. Ne jejte vročih jedi! Jejte vselej pristojno; vzemite si samo toliko od vsake jedi, kolikor vam je treba, a nikoli ne preveč. Ne požirajte celih kosov, nego zgrizite vsako jed prav dobro z zobmi. — Ostanke poberite za siromake, a po zimi se spomnite tudi ubozih ptičic in potrosite jim mrvic in krušnih drobtinic! — Po jédi si vselej izmijte zobé! — Pred jedjó in po jédi molite k ljubemu Bogu. Najboljše je, ako molite „Oče naš“, v katerem so besede: „Daj nam danes naš vsakdanji kruh!“ Kjer se ne móli, tam ni blagoslova božjega.

(Dodadek.) Obroki. Kolikokrat jemó na dan? Navadno po trikrat. — Kdaj? Zjutraj, opóludne in zvečera. — Kako imenujemo obroček zjutraj? Zajutrak. — Kako opóludne? Kosilo ali óbed. — In kako

zvečera? Večerja. — Kaj jemó zjutraj? — Kaj opóludne? — A kaj zvečera? — Kako se imenuje obrók med kosilom in večerjo? Južina (malica).

Prigovori. Bolje čern kos kruha, nego li prazna torba. (Bolje nekaj, nego nič.) — Bolje prihranjeno jajce, nego sneden vol. — Iz te moke ne bode kruha. (Iz tega, kar si začel, ne bode nič; vse tvoje delo je zamán.) itd.

Uganke V hišo gre brez obleke, iz hiše oblečen; kaj je to? (Kruh, kadar se vzame iz peči, ima skorjo.) Kdo ne jé mesa? (Tist, ki ga nima.) Tacih uganek naj ima učitelj vedno pripravljenih, da jih vpléta tam, kamor se podajo.

Pripovedka. Jožek, sin bogatega trgovca, igral se je zunaj na dvorišči s kmečkim tovarišem. Ko mati Jožka pokličejo h kosilu, reče mu kmečki deček: „Bilo ti na zdravje! le idi, jaz te tukaj počakam“. — „Ali ti ne greš h kosilu?“ vpraša Jožek ubozega dečka. — „Ah h kosilu! mi nimamo niti skorjice kruha, a kam li, da bi kosili“, odgovori deček in vzdahne.

Jožek otide v hišo, ovije se z rokama očetu okolo vratu, in reče: „Oče! koliko bo stala ona obleka, katero mi ste obljubili, da mi jo kupite?“ — „Deset goldinarjev. Ali čimu me to vprašaš?“ — „Ker bi rad, ali prosim vas, ljubi oče, ne hudujte se, one denarje dal ubozemu Jakcu, ki nima doma niti skorjice kruha. — Prosim vas, dajte mi one denarje na mesto obleke!“

Oče mu dadó desetak, in Jožek veselo hiti k ubozemu Jakcu, podá mu desetak in mu reče: „Ná, vzémi, in pojdi domóv, naj ti oče takój kupijo za te denarje kruha in druge potrebne hrane!“

Jožek je bil deček dobrega sercá; táki bodite tudi vi, otroci!

Na šolsko tablo naj učitelj nariše: hlebec kruha, klobaso, jabelko, hruško, lonec, ribo, itd. Otroci naj se tudi vadijo risati ravnoležnih in navpičnih črt.

Jožef Žemlja.

L. 1835 priobči Gajeva Danica (I, 6) v nevezani besedi povést „Sedem sinov Mikićevih“; l. 1836 da Dr. Prešérin na svetlo povést v verzih „Kerst per Savici“ v stancah, „Vvod“ v tercinah, ter v sonetu posveti Matiju Čopu posebej natisnjeno knjižico v 8° str. 34 z nekterimi opombami po Valvazorju. To vname verlega Prešernovega rojaka, da omenjeno povést zloži v stance in jo v Gajici pa v lastni knjižici spravi na svetlobo z naslovom:

Sédim sínóv. Povest u pesmi. Sslovečo elegijo g. Graya, iz englezkiga ravno u tisti méri. Zdélal Jožef Žemlja, Am-